

B E L Ģ U

J A U N Ā K Ā S G L E Z N I E C Ī B A S

I E T E K M E L A T V I J Ā.

L. V. U.

Vēstures un filoloģijas
fakultātes vēstures nodaļas studenta
Jāņa B l a u m a ņ a / apliec.Nr.19554/
stūdiņu darbs.-

Darba plāns.

- I. I e v a d s.
- II. Beļģu jaunākā glezniecība.
- III. J.F.T ī d e m a ņ a mākslinieciskā
darbība.
- IV. Pārējie beļģu skolas pārstāvji
Latvijā.
- V. Noslēgums.
- VI. Izlietātie materiāli.

B E L Ģ U

J A U N Ā K Ā S G L E Z N I E C Ī B A S

I E T E K M E L A T V I J Ā.

I. I e v a d s.

Tēlotājas mākslas dzīve mūsu zemē nekad nav ritējusi pilnīgi izolēti no Eiropas vadošiem mākslas virzieniem. Ja arī plašāku tautas aprindu izpratni zināms stils vai mākslas skola pie mums bieži vien iekaņo krietni vēlāk, nekā attiecīgā stila dzimtenē un tai tuvākajās zemēs, un tādā kārtā Vakar-Eiropas vadošo mākslas virzienu secība skar mūs ar zināmu neizbēgamu novēlošanos, - tad atsevišķi mūsu māsklinieki arvien bijuši kontaktā ar jaunajiem strāvojumiem, kas pāršalkdami visu Eiropas kontinentu, agri vai vēlu sasniedz arī mūsu zemi. Ja pagājušā gadu simteņa pirmajā pusē pie mums bija liela ietekme vācu skolām /Diseldorfas u.c./ un konvencionālām akadēmisma tradīcijām, kā piem., Pēterpils māks-

las akadēmijai, tad ar pagājušā gadu simteņa sešdesmitajiem gadiem stāvoklis sāk manāmi grozīties. Rodas tiešs kontakts ar franču mākslu, un pēdējā laikā sevišķu nozīmi iegūst beļģu jaunākās glezniecības ietekme. Ar beļģu mākslu atzīmējami vēl senāki sakari. Jau baroka laikmetā konstatēta Nīderlandes svarīgā ietekme šejienes mākslas koncepcijā. ^{1/}

O. B ē r t i ņ š /1818-1885/, pirmais droši zināmais latviešu gleznotājs, no 1850-1852.g. mācījies Antverpenes mākslas akadēmijā pie G. Vapersa, kas bija vēstures gleznotājs. Pēdējā ietekmē Bērtiņš pievērsies stāstījumam, gūst redzamu ievērību un 1867.g. Pēterburgas mākslas akadēmija viņam piešķir pirmās šķiras mākslinieka grādu. Par nožēlošanu Latvijā uzglabājušies tikai daži Bērtiņa darbi, kādēļ spriest ko tuvāku par viņa glezniecību gandrīz neiespējami. ^{2/}

Amsterdamas mākslas akadēmijā pag.gadu simteņa astoņdesmitos gados mācījies Andrejs L a p i ņ š /dzimis 1866.g./, pirms tam pazīstamā latviešu portretista J. R o z e s skolnieks. A. Lapiņa vēlākā darbi-

ba norit Kanādā un pie mums tas maz pazīstams. ^{3/}

Briseles karalisko mākslas akadēmiju 1900.g.bei-
dzis tēlnieks Augusts B i j a /dz.1872.g./,pirms tam
mācījies Rīgā,Kristiānijā un Kaņālaučos.Viņa vēlākā
darbība norit Beļģijā.Vērojama ievērojamā beļģu tēl-
nieka Konstantīna M e n j ē zināma ietekme dažos
A. B i j a s veidojumos,piem."Vadu vilcējs". ^{4/}

Visjaunākos laikos,20.g.s.sākot ar šā gažu simte-
ņa divdesmitiem gadiem un vēlāk beļģu mākslas ietek-
me pie mums manāmi pieaug.Vesela virkne jaunu spējī-
gu mākslinieku studē Beļģijās mākslas akadēmijās,lai
vēlāk nodotos pastāvīgam darbam Latvijā.No pēdējiem
savukārt gūst paliekošas ietekmes daudz jaunu topošu
mākslas talantu un arī daži vecākas paaudzes pārstā-
ji nebeidz smelties jaunas ierosmes no tradīcijām
bagātās beļģu mākslas,ar ko latvjiem daudz kopēja.
Tādēļ kaut īsumā iepazīsimies ar beļģu jaunāko glez-
niecību.-

II. Beļģu jaunākā glezniecība.-

a/Flāmu mākslas vispārējs raksturojums.

Kaut gan Beļģijas glezniecības attīstībā konstatējami ievērojami ārēji iestrāvojumi, beļģu mākslu tomēr var saukt par ļoti patstāvīgu. Svešos iespaidus un ierosinājumus beļģi arvien pārveidojuši saskaņā ar ~~savām~~ nacionālām īpatnībām, arvien atbalstīdamies uz savām milzīgajām glezniecības tradīcijām. Kādā virzienā vai manierē arī beļģu autori nestrādātu, sižetiem tie izvēlas savu tuvāko apkārtni, ko tie pazīst un mīl, ar kuriem tie saauguši viņu vienkāršajā būtiskumā, uzstādot un risinot tīri gleznieciskas problēmas. Jūtama tieksme pēc reālītātes, plastiskas priekšmetības, cenšanās pēc iespējas pareizi attēlot visu dabisko. Raksturīgi, ka abstraktās glezniecības paveidi - futūrisms, kubisms, konstruktīvisms, kas mūsu gadsimta divdesmitajos gados plauka visā Eiropā, Beļģijā tikpat kā neieviesās.

Ģeografiskai videi neapšaubāmi liela ietekme mākslas attīstībā. Viens no galveniem beļģu gleznie-

cības nopelniem ir krāsu, kolorita pārsteidzošais skaistums un smalkums, kas nāk no vietējās dabas iespaidiem. Šis apgabals ir mitra delta un pilsētas ar savām upēm, kanāliem, jūru un atmosfairu līdzinas Venecijai. Še pati daba dara cilvēku par koloristu. Zema un neinteresanta debess velve, priekšmetu kontūras izplūst nemanāmos ūdens tvaikos, ar ko gaiss mūžam pilns. Še pār visu valda plankums, priekšmets izplūst, tas neatdalās asi no blakus priekšmetiem, vispirms krīt acīs viņa formu apaļums, dažādas apgaismošanas pakāpes un neskaidras pārejas no vieniem toņiem otriem. Pār līniju še valda plankums, spilgts tonis. Daba piešķir nozīmi tikai nokrāsām, kontrastiem, harmoniskiem krāsu sakopojumiem, vērtīgi tikai toņi, ne līnijas un kontūras. Šie toņi ir ļoti skaisti un bagāti krāsām. Sauss apgabals, kā Dienvidus-Francija vai Itālijas kalnainā daļa, turpretim, ir bāls, bez spilgtām krāsām.

b/ Flāmu un valoņu īpatnības.

Beļģijas glezniecība šaurākā nozīmē sākās pēc

Nīderlandes ilgām cīņām pret feodāli katoliskās Spānijas virskundzību, kas pēc 1572.g. lielās revolūcijas beidzās ar to, ka dienvidu province, tagadējā Beļģija, pakļauta Spānijai palika katoliska, bet ziemeļi, tagadējā Holande, iekaroja protestantisko neatkarību. - Arī turpmākā vēstures gaitā Beļģijai nācies pārciest arvien jaunas kara vētras līdz patstāvības iegūšanai 1830.g. Kalnainie dienvidi vairākkārtīgi nāk franču rokās Ludviķa XIV laikā. Kādi četri kari, sekodami viens otram, posta šo zemi trīsdesmit gadus. Arī Beļģijas neatkarīgās valsts laikā tā arvienu tiek ierauta karā: tā tas bija pasaules kara laikā 1914.g. un arī patlaban - otrajā imperiālistiskajā pasaules karā, kas īstenībā ir 1914.g. pasaules kara turpinājums. Beļģu zemes vēstures likteņos tiešām daudz trāģisku vilcienu un daudz kopēja ar Latvijas vēsturi, kas var būt viens no cēloņiem, kāpēc latviešu māksliniekus arvien Beļģija tā pievelk. -

Beļģu māksla nav apvienota, jo zemē divi dažādas tautības: valoņi un flāmi. Augstieni dienvidos apdzi-

vo romānizēti, franciski runājoši ķelti-valoņi, kas iztaisa 45% no visiem Beļģijas iedzīvotājiem un uzņēmuši franču kultūru. Zemieni ziemeļos turpretī apdzīvo holandiešiem radniecīgā lejas franku cilts flāmi - 55% no Beļģijas iedzīvotājiem.

Noteiktas izšķirības konstatējamas arī šo divu tautu mākslā. Valoņiem stilistiskā ziņā lineāra pieeja, kas tiecas pēc spirituāliem mērķiem, ir izsmalcināta, sievišķīga. Vērojama franču mākslas ietekme. 1816. g. restaurācijas laikā Lui D a v i d s / bija spiests savas dzīves pēdējo gadu desmitu pavadīt trimdā - Briselē, kur stiprā mērā iestrāvoja beļģu gleznotājus. Izšķirošu ietekmi tas atstāja uz Fransuā Žozefu NAVĒ /1787-1869/, kuŗa darbos dominē Davīda asais, bieži antīkiem paraugiem sekojošais zīmējums un metalliski skanīgais kolorīts. Ar 1830. g. revolūciju, kad valsts ieguva patstāvību, paceļas patriotisms, plaši attīstas vēstures glezniecība, kas par paraugu izvēlējās Delarošu un viņa skolu /G. Vaperss -1803-74/, Moštas jauna interese par masu kompozīcijām, grib atdzīvināt

flāmu žanru. Pēc tam sajūsma par vecām tradīcijām zūd un ar pag.g.s.sešdesmitajiem gadiem beļģu māksla kļūst pilnīgi moderna. Pēc D a v i d a un D e l a - r o š a trešais franču meistars, kas iestrāvoja beļģus, bija G. K u r b ē /1819-1877/, kas no 1852-68.g. bieži izstādījās un arī uzturējās Beļģijā. Kurbē šē radījis veselu sekotāju grupu /Šarls de G r ū -1825-70., Lui D i b u ā -1830.-80.u.c./

Flāmi cenšas pieturēties pie vecām baroka tradīcijām. Tā nav līniju, bet kolorīta māksla, kas tiecas pēc ķermeniskā, emocionālā, dināmiskā /I. O p s o m e r s - dz. 1878.g., V. de S a d e l ē r s, dz. 1867.g., Albērs S e r v ā s s, dz. 1883.g., Albers S a v e r i j s, dz. 1886.g., V. Ž i l s u l s, dz. 1867.g., A. M a d ū, dz. 1870g. u.c. ^{5/}

Atzīmējama vēl zināma fantastikas ietekme beļģu jaunākā mākslā, ko reprezentē galvenokārt Džems E n - s o r s /dz. 1860.g./, varbūt divainākais mākslinieks beļģu gleznotāju starpā, tēlo klusās dabas, vizionārus masku gājienus, ķēmīgus pūļus, kroplus izdzimte-

ņus un miroņu galvas. E n s o r s uzlūkojams par spilgtāko beļģu ekspresionistu pārstāvi.

Beidzot jāmin sociālo problēmu paudēji jaunākajā beļģu glezniecībā. Dzīves aktuālās sociālās problēmas beļģu glezniecībā radušas jo spilgtu izpausmiens no galveniem iemesliem kāpēc arī latviešu gleznotāji labprāt pievēršas beļģu mākslas skolai. Jau agrāk atzīmēts, ka šī māksla tiecas pēc lietišķas reālītātes, patiesīguma, dod priekšroku zemnieku žanriem un to neinteresē augstmaņu izlaidīgā dzīve. Konstantīns M e n j ē /1831.-1905./ Millē zemnieku žanra ietekmēts, sāka tēlot raktuvju un fabrikas strādniekus, piešķirdams tiem hēroiskas pozas. Smaga, fiziska darba tēmati saista M e n j ē , Viņš ir arī pazīstams skulptors un ir pirmais, kas skulptūrā attēlo strādnieku. M e n j ē skulptūrās tomēr izpaužās tīri gleznieciska pieeja plastiskai problēmai. Sociālas problēmas pauž arī Leona F r e d e r i k s a /dz.1856/ glezniecība un pa daļai arī Eižens L ā r m a n s s /dz.1864.g./

III. J.F. T i d e m a ņ a mākslinieciskā
darbība.

Jāņa Ferdinanda T i d e m a ņ a nozīme un ietekme latviešu jaunākajā glezniecībā ir lielāka, nekā to līdz šim parasti mēdz atzīt. J.F.Tīdemanis dzimis 1897.g.^{Ventspilī.} Raibs un dēkains ir Tīdemaņa mūžs. ^{6/}

Jau zēna gados tas nokļūst Amērikā, Klīvlendā /Ohio štatā/ un kādā turienes mākslas skolā smeļas pirmās zināšanas mākslā, turpat gleznodams lielus dekoratīvus ansambļus kino studijai, gan arī pats piedalīdamies filmā. Zināms dekoratīvs vēriens Tīdemaņa mākslas koncepcijā no tā laika paliek arī viņa turpmākajā attīstībā. Pēc pāris gadiem Tīdemanis atgriežas dzimtenē un kopā ar lielo bēgļu strau- mi nokļūst Krievijā, Ribinskā. Jau pēc gada Tīdemanis dodas uz Archangeļsku, piesakās kādā pasažieru kuģī par kuģa puiku un dodas atkal pāri okeānam uz Klīv- lendu turpināt mākslas stūdiņas. Gadu vēlāk, 1917.g. Tīdemani sastopam Itālijā, Dženovā, kur tas vienu gadu studē fresku glezniecību. Pēc tam viņš atkal

brauc uz Amēriku. Beidzot viņš nonāk Beļģijā, kur 1922.g. iestājas Beļģijas karāliskajā mākslas akadēmijā Antverpenē, speciālizēdamies skulptūrā, grafikā un glezniecībā. Akadēmijas astoņgadīgo kursu Tidemanis nobeidz piecos gados, 1927.g. iegūstot pirmās šķiras diplomu. Pēc tam trīs gadus papildina Antverpenes Augstākā Mākslas Institūtā Izidora Opsomera vadītajā figurālā meistardarbnīcā.

Izidors Opsomers /dz. Ljērā 1878.g./, viens no visievērojamākiem Vakar-Eiropas gleznotājiem mūsu dienās, - ir arī Antverpenes Augstākā Mākslas Institūta direktors. Viņa figurālās kompozīcijās, gīmetnēs, ainavās un klusajās dabās meistarīgi atveidotas dzīvo radījumu un priekšmetu būtiskās masas, drošu roku atmetot sīkumus. ^{7/} Šos pamatprincipus Opsomers cenšas iepotēt arī saviem audzēkņiem, turklāt nesaudzīgi izravējot tieksmi sekot kādam svešam paraugam. Katram jāuzrāda spēja pilnīgi brīvi un patstāvīgi veidot savu individuālo talan-

tu. Ja kāds to nespēj, - tam nekavējoši darbnīca jāatstāj. ^{8/} Tīdemanis šai ziņā jau pēc pāris mēnešiem vērš uz sevi slavenā skolotāja uzmanību, ar savu patstāvību un ļoti spēcīgo koloritu iegūstot izcila gleznotāja vārdu. ^{9/} Viņa zīmējums ir svārstīgs, kā visiem māksliniekiem, kurus vada tieksme uz krāsu. Tīdemaņa krāsu klājums un spēcīgais apgaismojums saista pie viņa darbiem no pirmā acu uzmetiena. Skaidri sarkanais, spilgti zilais un sudrabbaltais valdzina katru. Viņa krāsas sākumā pat mazliet atbaida, pārsteidz un prasa zināmu iejušanos, līdz iestājas kontakts un pirmais pārsteigums vēršas patikā. Izrādas, ka krāsas ir vairāk niansētas, kā to rādīja pirmais iespaids. Pustoni veikli grupējas ap pirmatnīgi skarbām gaismas skaņām, padarot tās harmoniski maigas, vai izceļas kontaktā ar ansambli. ^{10/}

"Glezniecība ir nemitīgi plūstošie gaismas viļņi, kas veido priekšmetus, līdzīgi kā mūzikā skaņu viļņi", kādreiz izteicās Tīdemanis. Viņa kompozīcijas

nav nekas cits kā gaismas izvērdums, kur pat vismazākais plankums rada mazu punktu miriādes, kuŗos mākslinieks izpauž sava pirmatnējā uzdevuma nozīmi. Tīdemānis nīst zīmējumu, plastiski veidotas, precīzas priekšmetu formas, kaut savas zīmētāja spējas tas parādījis vairākos asējumos, kas veidoti ar lielu rūpību un lineāru prasmi. ^{11/}

Tīdemānis ir ekspresionists. Viņa radīšana ir vairāk instinktīva kā reāla. Viņš tomēr meklē savām krāsām kādu likumību, lai izteiku savu sapni konkrētā veidā un nemeklējot formas, gūtu no gaismas pretstatiem savu redzes tēlu, vai savas jūtas. Tīdemānis nemodelē formas, bet krāsas.

Tīro krāsu prieku un dināmiku pauž glezna -
"Karuselis" /sk.attēlu!/. ^{12/}

Gleznā radusies ap 1930/1931.g.,vai pat drusku agrāki.Tēlota nepārtraukta ļaužu masa lielpilsētā - pie mums puslīdz jauna gleznieciska tēma.^{13/} Te Tidemanim raksturīgā biezu,treknu krāsu apvienošana ar tumšiem uztraucošiem lokāltoniem.Kaut kustība raisās plaknē,še tomēr labi izjūtama arī telpa starp atsevišķām grupām.Gājēju kustība no kreisās uz labo un karuselī sēdošo griezes kustība pretējā virzienā panāk lielu dināmiku,ko vēl pastiprina karuselī sēdošo un garāmgājēju stāvu acumirkļīgā saskare.No gleznas kreisās malas dibenplāna mistiskās tumsas ar tikko jaužamiem figūru apveidiem,pašā stūrī iznirst bērna figūra baltzaļā krāsu akcentā,kas skarot vīrieša kaklautu,virzas diagonālē uz augšu,atbalsojas zirgā sēdošajā zēna figūrā karuseļa kreisajā pusē.Tālāk diagonāle turpinas atsaitē līdz karuseļa virsotnei aiz sarkanā baldachīna,aiz kuņa baltzaļais akords sasniedzis kulmināciju,brīvā plūsmā izlīst pār karuselī sēdošajiem,atiet uz leju meitenes dzeltenajā tērpā un līdzās tumši zilajam sievietes stā-

vam rada asu kontrastu. Tāpat rotaļājas maigi rozā, oranžie un spilgti sarkanie krāsu akordi. Kompozīcija veido itkā nošķeltu piramīdi vairākās pakāpēs, kam savukārt atbilst dažādie aizmugures telpas un plakņu organizācijas veidojumi un nodalījumi, saistot grupas zināmā organiskā vienībā, kas rada noslēgtu, stabīlu un reizē dinamiski plūstošu iespaidu.-

Krāsās vēl intensīvāka un skarbāka ir vizošā glezna "Karnevāls".^{14/} Irreālā zelt dzeltenā gaisma šē ir vienīgais karnevāla vaļīgajā skurbumā iekarsušā, pudzošā pūļa organizētājs faktors, piramīdveidīgi līstot pār deļotājiem fantastiskā rotaļā ar traipu veidīgi uzmetu sarkanu, melnu, baltu un gaiši zīlu. Gleznas abas sānu malas virzienā pret centru iezīmējas ar klusinātiem akordiem, līdzīgi kā iepriekš aplūkotajā "Karuselī" minētais kreisais ievadītājs akcents. Telpa cīnas ar plakni, reālais pāriet irreālajā.-

Krietnu apdares prasmi un kompozīcijas veiklību uzrāda "Dāmas portrets",^{15/} ieturēts skaistā sidra-

baini pelēkā koloritā, sasniedz lielu plastisku skaidrību, formu vienkāršību un smalkumu./sk.att./

Kompozīcija balstas uz divi aplocēm, kuŗas veido sēdekļa apmale un gaišais laukums ap dāmas galvu, kur izceļas platās un tumšās cepures apmales ar pieres ovālu un sejas maigo pāreju. Aploču turpinājumā iezīmējas asi konturētā plecu līnija, kas pāriet labās rokas vijīgā izliekumā virzienā uz kreiso. Tam pretstatā kāju pagrieziens pa labi piedod ķermenim vieglu grāciju un gaisīgumu. Plastiska ķermeņa forma

še kontrastā ar plakano siluetu un līniju ritmu. Reālais tēls pāriet abstrakcijā, -pārtelpiskā irrealā arabeskā.-

Šāds kontrasts vērojams arī "Mūķenē", ^{16/} kas simbolizē gotiskas katedrāles garīgu pārdzīvpjumu. Dievlūdzējas sirsnīgā padevība ir pretstatā viņas pilnīgajam ķermenim ar sarkani nokrāsotām lūpām, ko pastiprina dzeltenais tērps.-

Tīdemani valdzina viss fantastiskais. Kā baigi viņpasaules rēgi kustas un eksistē viņa figurālie veidojumi pavisam nenosakāmā vidē. Viņa figūras bieži vien disponētas ar muguru pret skatītāju, vai arī vienaldzīgi slīd skatītājam garām lielpilsētas drūzmā. ^{17/} Tīdemanim ir vesela rinda karnevāla tēmu, ^{18/} visfantastiskākās maskas. Šai ziņā vērojama netieša saskare ar Džēmu E n z o r u. ^{19/} Tomēr krāsu zieds uzreiz šķir Tīdemaņa maskas no Džēma Enzora. Spilgto krāsu bagātība Tīdemaņa rēgu veidoliem iedveš burvīgu spēku, liek samierināties ar viņiem un itkā iedzīvoties viņu dīvainajā apkārtnē. Būdams īsts

krāsu romantiķis, Tīdemanis lieliski pārvalda krāsu
techniku. Viņš mīl stiprus kontrastus.^{20/} Tīdemaņa
gleznās bieži sastopam lielus tīrās baltas, dzelte-
nas, sarkanas, zaļas un citas krāsas laukumus. Lai krā-
sas mantotu lielāku košumu, viņš bagātīgi lazē, tāpat
izmanto novērojumu, ka nekad nevar sasniegt tādu
dzeltēnās krāsas spožumu eļļas teknikā, sajaucot
balto ar dzelteno, kā uzlikt uz gaišā pamata vieg-
lu dzeltenu lazējumu.^{21/}

Šī Tīdemaņa krāsu tehnikas virtuozitāte, tieksme
pēc pārspīlējumiem un ekspresijas to bieži vien no-
vedusi galējībās, kas vairs nav nekādā saskaņā tik-
lab ar beļģu mākslas lietišķo priekšmetību, kā arī
latvju konkrēto domāšanas veidu. Mākslinieks cenšas
rast izlīdzinājumu, apstrādājot aktuālus tēmatumus un
tēmas ar sociālu raksturu, kas nebūt viņam nav sve-
šas. Virkne strādnieku protestā sažņaugtām dūrēm,
ieslodzītie saistītām rokām,^{22/} itkā tuvojošās revo-
lūcijas vēstneši pauž milzu spēku, snaudošu potenci-
ālu enerģiju, kas katru brīdi draud izlauzties uz āru,

sacelties pret apspiedējiem. Sevišķi iemīļots Tidemanim zirgu tēmat. Smagie, spēcīgie ardeni darba zirgi tēloti neskaitāmās variantos atpūtā, darbā, ostā u.c.^{23/}

Nedaudz raksturīgiem vilcieniem meistarīgi parādīti "Zirgi nojumē" /sk.att.!

Pēc nogurdinoša, smaga darba zirgi nojumē ievesti īsai atpūtai un paēdināšanai. Uz muguras vēl jūga daļas, nojume tikko pavisam neaizsedz augsto apvārksni, no kuŗa ^{īst} zelt dzeltēna gaisma, bet nojumes balsti kā visas zemes darba smagums sagulst pār zirgu spēcīgajiem stāviem, bet viņu varenās kājas, kas līdzīgas nojumes balstiem, droši nesīs šo darba smagumu šodien, rīt, parīt...

Īsā laikā Tidemanim radās vesela virkne sekotāju. Viņš ir īsts beļģu skolas pārstāvis un šīs pasmagnē-

jās, dziļi ekspresīvās, dināmiskās un kontrastainās glezniecības tipiskās pazīmes novedis gandrīz līdz galējām robežām. Tālāka ceļa vairs nav. Pats mākslinieks to labi apzinas, tādēļ arī šie meklējumi aktuālajā tēmatikā, jo iets jau par tālu.

Ekspresionisms no visiem mākslas virzieniem vismazāk viengabalains kā metodu, tā mērķu ziņā, bet ta-
nī pat laikā vistālāk sagrauj mākslas tradīcijas.^{23a}
Tas izriet no pārāk krasa individuālisma, absolūti brīvas personības. Ekspresionistam nav citu likumu, izņemot tos, kurus diktē personīgā intuīcija, krāsa kļūst lielas garīgas emocijas mistiska izteicēja. Ekspresionisms izjauc ķermeņa struktūālo sakarību. Viņa galējība ir visa dabiskā iznīcināšana, ^{dēformācija.} Ekspresionista tēmatrs ir nevis redzamā daba, bet gan mākslinieka iekšējā pasaule, viņa "es" dažādos lauzumos un pārvērtībās.^{24/} Tidemanis gan visumā maz dēformē, ne- tiecas arī pēc tīras ekspresijas. Zināma perioda darbos pat vērojama tieksme paturēt telpisku koncepciju /piem., "Karuselis" u.c./, tomēr krāsu orgijas varā

dažreiz stipri cieš priekšmetu struktuālā sakarība, zīmējums, apveids, tādēļ Tīdemaņa māksla pēdējā laikā, kad atskan dibināts sauciens pēc formālas skaidrības, sociālā reālisma, - nonākusi strupceļā. To labāk izpratis un labāku izlīdzinājumu rod otrs spilgtākais beļģu skolas pārstāvis - Ed. K a l n i ņ š.

IV. Pārējie beļģu skolas pārstāvji Latvijā.

Stiprā Tīdemaņa ietekmē savā laikā veidojās Eduards K a l n i ņ š /dzimis 1904.g./, kas 1935.g. pirmais ieguva Romas stipendiju par gleznu "Plostnieki!"^{25/} Apmeklēdams Latvijas Mākslas akadēmiju, starp laikā Kalniņš gūst iespaidus Vācijā, atgriežas no jauna akadēmijā, tad ceļo uz Beļģiju, kur satiekas ar Tīdemani. Tīdemaņa sacerētu kompozīciju "Zirgi nojumē" /sk. iepriekš!/,^{26/} Kalniņš vēlāk gandrīz pilnā apmērā izlieto savam diplomdarbam beidzot Latvijas mākslas akadēmijas meistardarbnīcu pie prof. V. Purviša 1931.g. Atkarība no Tīdemaņa izjūtama Kalniņa diplomdarba skicē /sk. attēlu./ o.p.

Ed.K a l n i ņ a pirmā perioda darbos vēl vērojama prof.V.P u r v i š a darbnīcas ietekme.Figūras itkā izkūst tvaicīgajā gaisa plūsmā /"Strādnieki"-sk.att.!/

V.P u r v ī š a darbnīcā mantotais impresionisms Ed.Kalniņa mākslā izjūtams arī vēlāk.Tas lielā mērā māksliniekam palīdzējis uzturēt ciešas saites ar dabas reālītāti,nekad nepāriet galējībās kā Tidemanis un beidzot zināmā mērā atbrīvoties no ekspresionistiskā elka,kam uz laiku,Tidemaņa ietekmē, bija padevies/ kompozīcija"Pie Kristus kājām" u.c./Kalniņš bieži glezno ainavas un klusās dabas,bet arvien pēc rūpīgām dabas stūdiņām,nekad tikai pēc atmiņas vai mājā,kā Tidemanis,kam dabas stūdiņas pilnīgi pretīgas.-

Sākot ar jau pieminētiem"Plostniekiem" Kalniņš ilgāku laiku glezno pelēkajā beļģu manierē,gandrīz nekur nelieto zaļo krāsu,bet pelēcīgo atdzīvina ar zilo un sarkano,izvairīdamies tomēr no Tidemaņa galējībām.Pēc Itālijas ceļojuma Kalniņš kļūst patstāvīgāks kompozīcijā un ziedā,siltu un vēsu pelēko krāsu mijās sasniedzot apbrīnojamu dažādību.Parādās arī zaļie toņi.Krietnā skola,apvaldītais temperaments milzīgā nodziļināšanās spēja ir Kalniņa panākumu

noslēpums un arī garantija sagaidīt teicamus panākumus sociālā reālisma mākslas laukā.-/sk.a&t.!/

Ed.Kalniņa beļģiskās ietekmes pēdās vēl joprojām turpina staigāt Valdis K a l n r o z e /Rozenbergs/, dzimis 1894.g.Viņš pazīstams ar savām lielos dekoratīvos laukumos gleznotām ostām un krastmalēm, bieži vien pilnīgi atdarinādams Ed.Kalniņu.-

Tieša Tidemaņa ietekme eļļas glezniecībā izmanāma pie agri mirušā Kārļa P a d e g a, ^{27/}sevišķi viņa diplomdarbā "Dokā". ^{28/}

No beļģu skolas, it īpaši no Tidemaņa savā laikā daudz smēlies arī Leo S v e m p s, ^{29/}kas vēlāk kļuvis arvien patstāvīgāks, formā nosvērtāks, tad vēl E.Geistaute /dz.1911.g./ u.c.

Vēl 1939.g., līdz otrā imperiālistiskā pasaules kara sākumam Antverpenes Augstākā Mākslas Institūtā pie I. O p s o m e r a papildinājās Anna Z a r i ņ a /dz.1907.g./, ko savaldzinājusi beļģu jaunākās glezniecības svaigā uztvere un krāsu prieks. ^{30/}Īsā laikā apdāvinātā māksliniece Beļģijā guva redzamus panākumus.1938.g.sarīkoja savu pirmo patstāvīgo izstādi Briselē, ar ko ieguva Beļģijā vārdu.Pēdējā mūsu Kul-

tūras fonda izstādē izcēlās "Draudzenes portrets"-
liela formata sēdoša dāmas figūra zaļganos un
gaišpelēkos toņos ar brīvu krāsu triepumu un neno-
liedzamu šarmu. Līdzīgi gleznotas "Divas sievietes"
un "Portreta stūdijs"^{31/}, kur uzsvērti melnbaltie lau-
kumi, dziļās ēnas, formu vienkāršojums, lineārs apveids,
kas norāda zināmo O p s o m e r a ietekmi, līdzīgi
kā Tīdemaņa attiecīgā studiju periodā, jau minētajā
"Dāmas portretā" u.c. Tīdemanis varbūt vienīgi ekspre-
sīvāks, krāsu bagātāks un lielāku dināmiku, kā piem.,
"Hannelē"^{32/}, un daudzajās portretu studijās ar Hanne-
les motīvu.

Beļģu jaunākās glezniecības ietekmi Latvijā stip-
rinājusi arī vērtīgā kolekcija, ko beļģu mākslinieki
dāvājuši Valsts Mākslas muzejam 1932.g. Šī kolekcija
aizņem veselu speciālnodaļu Valsts Mākslas muzejā.
Kolekcijas lielāko tiesu gan sastāda to beļģu māks-
linieku darbi, kas izglītojušies Briseles mākslas
akadēmijā, kaut arī te vienlīdz reprezentēti valoņi
un flāmi. Briseles ietekme tomēr arī uz šiem flāmiem

atstājusi savu ietekmi, kas manāmi atšķiras no Antverpenes skolas, kuŗa ir tīri flāmiska. Briseles skola turpretī tuvāka franču mākslai. No antverpeniešiem pie mums reprezentēts arī O p s o m e r s, pie kā izglītojies Tīdemanis un Zariņa. Toties Briselē mācījies Ģederts E l i ā s s, kas jau kopš 1925. g. darbojas kā paidagogs Latvijas Mākslas akadēmijā un pēdējos sešus gadus vada arī figurālo meistardarbnīcu no akadēmijas aizgājušā R. Tillberga vietā. Tā abpusēji apaugļota latviešu jaunākā glezniecība visai pilnskanīgi beļģu jaunākās glezniecības iestrāvota. Vesela rinda spējīgu mākslinieku jau pārkausējuši sevī beļģu ietekmes un vesela rinda vēl izglītojas mūsu akadēmijā šai garā. Pēdējo daudz Akadēmijas bij. audzēkņu biedrībā vienotnē "Zaļā Zeme", kas rīkoja arī savas patstāvīgas mākslas izstādes ^{33/} un un pazīstama ar saviem patstāvīgiem meklējumiem.

V. Noslēgums.

Beļģu jaunākā glezniecība ienesusi daudz jaunas

auglīgas ierosmes latviešu mākslā. Tā radījusi būtiskāku sintētisku pieeju dabas reālītai un krāsu bagātību. Latviešu kontrastainā daba šē izpaužas lielā krāsu spriegumā, izvairoties no sīkumainības, kas dažkārt bija ieviesusies pie mums vācu skolas ietekmē. Uztvere kļuvusi ekspresīvāka, pieeja monumentālāka. Flāmu juteklība un valoņu tieksme uz abstrakciju radījusi vērtīgu sintezi, kas labi atbilst latvju glezniecības plakanībai, abstraktai uztverei un krāsu priekam.-

Patstāvīgus ceļus staigājot nav jābaidas no svešu skolu ietekmes. Tas var tikai padziļināt nacionālās tradīcijas, kā tas noticis ar beļģu jaunākās glezniecības ietekmi pie mums.-

- 1/ Prof. B. Vipers. Latvijas māksla Baroka laikmetā, 253. lapp.
- 2/ "Zēna akta stūdiņa" Rīgas pils. Mākslas muzejā un Ludv. Hammera ģimene kādā privātā krājumā. Bērtiņa darbi vai nu gājuši bojā, vai atrodas nezināmu personu īpašumā.
- 3/ Daži darbi Kanādas mākslas muzejā, pāris akvarēļu arī Rīgā.
- 4/ Attēls J. Dombrovska "Latvju Māksla", 207. lapp.
- 5/ Prof. B. Viperas pārskats par beļģu jaunāko glezniecību VMM. mākslas vēstures seminārā 1936. g.
- 6/ Turpmākie biografiskie dati smelti pēc J. F. Tiedemaņa personīgām atmiņām par savām dzīves un mākslas gaitām.
- 7/ Latvijas Valsts Mākslas Mūzeja Beļģu nodaļas katalogs, 19. lapp. Sast. Sanders Pjersons. LVMM izd. 1932. g.
- 8/ J. F. Tiedemaņa atmiņas.
- 9/ Piedalījies vairākās mākslas izstādēs Beļģijā, kur par nopelniem mākslā tam piešķirts Leopolda ordenis.
- 10/ Le Peintre Letton Tiedemans, žurnālā "La Metropole", 1932. g. 17. aprīlī, - tulkots J. Tiedemaņa gleznu izstādes katalogā 1932. g.
- 11/ Asējums V. M. M. "Laiva" / inv. Nr. 854 / un sevišķi "Jaunā Rīga" - mākslinieka krājumā.
- 12/ Glezna J. Blaumaņa krājumā, reprod. mēnešr. "Daugava" 1931. g. 12. Nr.

- 13/ L.Liberta bulvāri, J.Rozentāla lauku ļaužu grupas gleznās "No baznīcas", "No kapsētas", J.Valtera "Jelgavas tirgus"/VMM.,PMM/.
- 14/ J.Blaumaņa krājumā.
- 15/ J.Blaumaņa krājumā, reprod. žurn. "Atpūta" N-593, 1936g.
- 16/ J.Blaumaņa krājumā.
- 17/ Piem., gleznā "Antverpenes iela", J.Blaumaņa krāj.
- 18/ Kādu J.Tīdemaņa "Karnevālu" 1939.g. ieguva arī Malmes mūzejs Zviedrijā.
- 19/ Enzors Džēmss, beļģu gleznotājs, dzimis 1860.g., mācījies Briseles mākslas akadēmijā. Viens no tagadnes ievērojamākiem un originālākiem gleznotājiem. /Latv.Konverz.vārdn.IV.sēj., 7570.lp./
- 20/ "Glezniecībā", saka Tīdemanis, "es visvairāk ienīstu vidusmēru un pelēcību. Daudzi gleznotāji glezno pārāk rātņi un piesardzīgi, mūžam bīdamies, ka tikai nepāršauj pār stripu. Man liekas, tā nevar izjust ne glezniecību... ne dzīvi".-
- 21/ Uga Skulme žurn. "Daugava" 1932.g.
- 22/ Komponista Vītoļņa īpašumā.
- 23/ Pēc paša mākslinieka apgalvojuma, -kādas 27 dažādas kompozīcijas.
- 23a/ Prof.B.Vīpera lekcijas mākslas vēst., 1939.g.
- 24/ Ekspresionisms visvairāk izplatīts Vācijā un ziemeļzemēs, kas pārdzīvo vācu kultūras ietekmi. Šai kustībā bija gan daudz kas patapināts no franču mākslas, tomēr pamatā - noteikta germāniska tieksme uz stāstoši romantisko, mistisko, spekulatīvo, simbolisko. Par ekspresionisma ievadītājiem jāuzskata Van Gogs un Eduards Munks. Ekspresionisms

skaldas 3 virzienos: dēformatori, primitivisti, tīrie ekspresionisti.

- 25/ Rīgas pilsētas mākslas mūzejā.
- 26/ J. Blaumaņa krājumā. Kompozīcija radusies Beļģijā, kad Ed. Kalniņš un V. Kalnroze viesojušies pie Tīdemaņa.
- 27/ Kārlis Padegs, dzimis 1911. g. Rīgā. 1933. g. beidzis prof. V. Purviša vadīto ainavu meistardarbnīcu. Miris 1940. g. Savu talantu Padegs tomēr vairāk parādījis grafikā.
- 28/ E. Padega ģimenes īpašums.
- 29/ L. Svemps savā laikā cītīgi pētījis Tīdemaņa krāsu tehniku, tikko Tīdemanis sācis izstādīties Latvijā. Tas vērojams Svempa klusajās dabās sākuma periodā.
- 30/ 1935. g. Zariņa beidza Ģ. Eliāsa vadīto figurālo meistardarbnīcu Latvijas Mākslas akadēmijā ar diplomdarbu "Ādams un Ieva", kas ieturēts brūni sulīgos toņos. Komplicētā tēma arī figurāli visai veiksmīgi atrisināta, kas pierādīja jaunās mākslinieces nopietnos nodomus.
- 31/ Gleznu attēli žurn. "Students" 1939. g. 3. marta n-rā.
- 32/ K. Blaua īpašums, reprod. žurn. "Daugava" 1932. g.
- 33/ Studentu b-bas vienotnes Līdums miteklī 1937. un 1938. g.

VI. Izlietotie materiāli.

1. Prof.B.V i p e r a lekcijas sēmināri mākslas vēsturē no 1936.- 1940.g.ieskaitot.
 2. Prof.V.Purviša red.Mākslas vēsture II.,izd.Grāmatu Draugs,Rīgā.
 3. Latviešu konverzācijas vārdnīca I-X.sēj.
 4. Boriss Vipppers.Latvju māksla.Īss pārskats.
 5. Mēnešraksts"Daugava" 1931.,1932.g.
 6. Vadonis pa Latvijas Mākslas mūzeju,1936.g.
 7. Latv.V.M.M.Belģu nodaļas katalogs,1932.g.
 8. V.Peņģerots.Rīgas pilsētas mākslas mūzejs,1931.
 9. Žurn."La Metropole"1932.,1934.g.
 10. Žurn."Atpūta"1936.g.
 11. J.F.Tidemaņa gleznu izstāžu katalogi.
 12. Ed.Kalniņa gleznu izstāde 1939.g.
 13. Kultūras fonda gleznu izstādes I-IV.
 14. Personīgo gleznu kolekcija.
 15. Stūdiņas Rīgas pilsētas un Valsts Mākslas mūzejos.
 16. Pieredze Beļģijas,Francijas,Vācijas un Itālijas mūzejos studiju ceļojumā 1939.g.
-